

جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌الملل در قرن بیست و یکم

مجموعه مقالات اهدایی به
استاد دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی

تقران - ۱۶ اسفند ۱۳۹۱

به اهتمام

دکتر سیدقاسم زمانی

عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی

فakultät für Rechtswissenschaften
علم‌های حقوق

تهران - ۱۳۹۵

عنوان و پدیدآور	جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌الملل در قرن بیست و یکم: مجموعه مقالات اهدایی به استاد دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی تهران - ۱۶ اسفند ۱۳۹۱ / مولف خانه اندیشمندان علوم انسانی؛ به اهتمام سیدقاسم زمانی.
مشخصات نشر	تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۸۸۰ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۸۲۰۰-۹۶-۶
وضعیت فهرست‌نویسی	فیب.
یادداشت	کتابنامه به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	مجموعه مقالات اهدایی به استاد دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی تهران - ۱۶ اسفند ۱۳۹۱.
موضوع	ضیائی بیگدلی، محمدرضا، ۱۳۲۱ -
موضوع	حقوق بین‌الملل -- مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	International law -- Addresses, essays, lectures :
موضوع	حقوق بین‌الملل -- ایران -- مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	International law -- Iran -- *Addresses, essays, lectures :
شناسه افزوده	زمانی، سیدقاسم، ۱۳۲۶ -
شناسه افزوده	خانه اندیشمندان علوم انسانی
شناسه افزوده	نکوداشت دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی : ۱۳۹۱ : (تهران)
رده بندی کنگره	۱۳۲۰ ج ۲ / KZ۳۴۱۰۰
رده بندی دیویی	۱
شماره کتابشناسی ملی	۷۲۸۱

عنوان : جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌الملل در قرن بیست و یکم
مجموعه مقالات اهدایی به استاد دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی

به اهتمام : دکتر سیدقاسم زمانی

ناشر : مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش

نوبت چاپ : اول

تاریخ چاپ : ۱۳۹۵

شمارگان : ۵۰۰ نسخه

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۰۰-۹۶-۶

بها : ۴۹,۰۰۰ تومان

حق هرگونه چاپ و انتشار برای ناشر محفوظ است.

تهران - خیابان کریم‌خان زند - خیابان سنایی - خیابان نهم - کوچه گیلان - پلاک ۵ - کدپستی ۱۵۸۵۷۴۳۱۱۱

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ تلفن: ۸۸۱۱۵۸۱-۴ نمایر: ۸۸۱۱۵۸۰

Website: www.sdil.ac.ir Email: publication@sdil.ac.ir

فهرست مطالب

مقدمه

دکتر سید قاسم زمانی

۱. استاد و چهار دهه آموزش و تحقیق در وادی حقوق بین الملل

- ۱۳ «ضیایی از دل مهر سید»
دکتر علیرضا دلخوش
- ۱۷ «برای محمدرضا ضیایی بیگانه نیست او به دانش و درستی»
عبدالله عابدینی
- ۱۸ زندگی نامه استاد
- ۱۹ کلامی از انتشارات گنج دانش
- ۲۴ علیرضا گنج دانش
- ۲۵ شخصیت دکتر بیگدلی از نگاه یک دوست و همکار
دکتر محمد محمدی گرگانی
- ۳۱ «آدم‌ها» سرمایه‌های برگشت ناپذیر جامعه هستند
دکتر هادی وحید
- ۳۹ استاد و «حقوق بین الملل عمومی» او
دکتر علیرضا ابراهیم گل

۲. پژوهش و روش‌شناسی در حقوق بین الملل

- ۵۱ آموزش و پژوهش حقوق بین الملل در ایران: از وضع موجود تا وضع مطلوب
دکتر سید قاسم زمانی

- ۶۴ آسیب‌شناسی روش شناسی حقوق بین‌الملل در دانشگاه‌های ایران
محمد آقایی
- ۸۸ استناد در متون پژوهشی حقوقی
دکتر همایون حبیبی

۳. منابع حقوق بین‌الملل

- ۱۰۵ تحلیل سیستمی، مفهوم، اوصاف و مبانی نظری قاعده حقوقی بین‌المللی
دکتر فرید آزادست
- ۱۳۱ تفسیر معاهده در زمان و قاعده حقوق میان دوره‌ای
دکتر سیدجمال سیفی
- مناسبات میان معاهدات و حقوق بین‌الملل با تکیه بر نقش معاهدات در فرایند
شکل‌گیری قواعد عرفی
- ۱۴۲ دکتر شهرام زر نشان

۴. تابعان حقوق بین‌الملل: تحول در مفهوم، تنوع در مصداق

- ۱۶۳ تحدید انفصال در حقوق بین‌الملل
دکتر جمشید ممتاز - محمد رزاقی ساکت
- ۱۷۷ نظر مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری در خصوص کوزوو: از اعلامیه استقلال تا حق خودمختاری
دکتر میرشهبیز شافع
- ۱۹۵ تشکیل دولت فلسطین: بازکاوی حقوق بین‌الملل و بازستانی یک حق
دکتر امیرحسین رنجبریان - مهسا فرحزاد
- ۲۰۸ جایگاه فرد در حقوق بین‌الملل
دکتر علی داعی
- ۲۳۲ تحول حقوق و مسؤولیت‌های اشخاص حقیقی در حقوق بین‌الملل
دکتر رضا اسلامی - ولی الله نوری

۵. حقوق بین الملل بشر

- ۲۶۵ مفهوم کرامت ذاتی انسان
دکتر محمد راسخ
- ۲۶۹ تدوین اعلامیه جهانی حقوق بشر در پرتو روندهای جهانی
دکتر حسین شریفی طرازکوهی
- ۲۷۸ تأثیرات نظام حقوق بشر بر نهاد حمایت دیپلماتیک
دکتر سید علی
- ۲۹۵ اعراض از ضرورت تحولی در کارکرد حمایت دیپلماتیک جهت حمایت از حقوق بشر
دکتر راحله سید مرتضی حسینی
- ۳۱۱ حقوق بشروشرکتهای مالی «بیران جهانی» و چارچوب «حمایت احترام و جبران» سازمان ملل متحد
دکتر پوریا عسکری
- ۳۲۰ بررسی حقوقی دکترین «مسؤولیت جهانی» در حقوق بین الملل
دکتر مرتضی نجفی اسفاد
- ۳۳۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد: پیشگام نهضت همکاری بین المللی تا مسؤولیت حمایت
دکتر امیر ساعد وکیل
- ۳۵۴ بهره گیری از رهیافت های حقوق بین الملل در جهانی سازی اخلاق زیستی
دکتر محمود عباسی - دکتر محمدرضا دهشیری - ابوالفضل اصغر
- ۳۷۶ تحول در حقوق بین الملل؛ مفهوم حاکمیت و مقررات جهانی حقوق بشر
دکتر علیرضا دلخوش
- ۳۸۵ مشروعیت حقوق بین الملل
آلن بوکین - مریم حاجی عرب - دکتر سید محمد قاری سید فاطمی

۶. صلح، خلع سلاح و حقوق هسته ای

- ۴۰۹ زنان، صلح و امنیت بین المللی
دکتر نسرین مصفا

نگاه هرمنوتیک به موضوع خلع سلاح در منشور با تأکید بر نقش آفرینی ارکان سازمان ملل ۴۲۴
دکتر حسن سواری

امکان سنجی خاورمیانه عاری از سلاح هسته‌ای: دیدگاه حقوقی ۴۴۱
دکتر نادر ساعد

تعلیق حقوق هسته‌ای ایران توسط شورای امنیت در بوته نقد حقوق بین‌الملل ۴۵۶
دکتر سید حسین سادات میدانی - دکتر محسن نذیری اصل

۷. ضمانت اجرای کیفری حقوق بین‌الملل

ضرورت واکنش‌های جهانی شده حقوق بین‌الملل کیفری به جنایات بین‌المللی ۴۷۹
دکتر هیبت الله نژندی منش

شورای امنیت و تروریسم: اثرات و تنبیهات محاکم ملی ۴۹۸
دکتر سیدباقر میرعباسی - عبدالحسین عابدی

۸. حقوق بین‌الملل هوا و فضا

آثار حقوقی فروش بلیت بیش از ظرفیت هواپیما در پروازهای بین‌المللی ۵۲۵
دکتر به‌آذین حسینی

ضرورت رعایت ایمنی در صنعت هوانوردی: وظایف و مسئولیت دولت‌ها ۵۳۸
دکتر منصور جباری

استفاده دوگانه از فناوری‌های فضایی در حقوق بین‌الملل فضایی ۵۵۱
دکتر سیدهادی محمودی - دکتر حمید کاظمی

۹. حقوق مسئولیت بین‌المللی

مسئولیت و جبران خسارت در تجارت الکترونیک در پرتو تحلیل اقتصادی حقوق ۵۶۷
دکتر محسن محبی

- خسارات وارد بر محیط زیست از منظر حقوق مسئولیت بین‌المللی: چالش‌های موجود ۵۹۳
دکتر آرامش شهبازی
- مرور زمان در حقوق بین‌الملل ۶۲۵
دکتر مژگان رامین‌نیا

۱۰. حقوق بین‌الملل در دادرسی‌های بین‌المللی

- پیامدهای رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه مصونیت‌های صلاحیتی دولت
بر نقض مصونیت آنان در محاکم آمریکا ۶۴۳
دکتر محسن آدالهی
- رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه اختلاف بین آلمان و ایتالیا: موازنه
بین حقوق بین‌الملل کمریک و مدین ۶۵۵
علی نواری
- رأی ۱۴ مارس دیوان بین‌المللی حقوق در ترازی انصاف: دعوای بنگلادش
و میانمار در زمینه تحدید حدود مرزهای دریایی ۶۸۲
زکبه تقی‌زاده - فاطمه هداوندی
- تحدید حاکمیت در پرتو توسیع صلاحیت: تفسیر «اصول دولت در رویه ایکسید» ۶۹۸
دکتر علی‌اکبر براتی دارانی
- اقدامات احتیاطی در قانون نمونه داوری آنسیترا (اصلاحات سال ۲۰۰۶) ۷۱۴
دکتر جواد کاشانی - مهدی شیخیانی

۱۱. حقوق بین‌الملل مالکیت فکری

- حمایت بین‌المللی از دانش سنتی ۷۴۳
دکتر مهدی زاهدی - سمیرا غلام‌دخت
- اصل رفتار ملی در مقررات بین‌المللی حقوق مالکیت فکری ۷۵۵
دکتر محمدهادی میرشمسی

۷۷۰. نرم افزارهای اختراعی (مطالعه در حقوق فرانسه، اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا)
دکتر ستار زرکلام

۱۲. حقوق بین‌الملل اسلام

۷۸۳. واکاوی مفهوم حقوق بین‌الملل اسلامی
دکتر محمدجواد شریعت باقری
۷۹۰. اصول کلی حقوقی در حقوق بین‌الملل و حقوق اسلام: همخوانی ملل متمدن و ملل متدین
دکتر سید مصطفی زمر محمدی

۱۳. ایران و حقوق بین‌الملل

۸۰۱. روند جهانی شدن تجارت و تأیید ایران در سازمان جهانی تجارت
دکتر بهروز اخلاقی
۸۰۹. ویژگی‌های حقوق معاهده‌ای ایران در نظام حقوقی خارجی
دکتر فرهاد پروین
۸۱۹. نظارت مجلس بر قراردادهای نفتی در بخش بالادستی
دکتر مهدی حدادی - پیمان آقابابائی
۸۴۰. تحریم اقتصادی یکجانبه و اصل حاکمیت دولتها
دکتر محمد حبیبی مجنده
۸۴۹. اصل بین‌المللی عدم مداخله و تخلف ایالات متحده آمریکا از موافقت‌نامه‌های الجزایر
دکتر ناصرعلی منصوریان
۸۶۳. اصول دادرسی کیفری منصفانه کودکان و نوجوانان معارض با قانون در نظام بین‌الملل
حقوق بشر و حقوق ایران
دکتر حسنعلی مؤذن زادگان

مقدمه

آنگاه که نبی مکرم اسلام (ص) به عنوان خاتم پیامبران، فلسفه بعثت خویش را ترویج و تکمیل مکارم اخلاقی اعلام نمود و در کتاب هدایت (قرآن) انسان «خلیفه الله» نامیده شد، تفوق جنبه اخلاقی انسان بر بعد مادی آن رسیده به اثبات رسید. وزن و عمق ارزشی این موجود اخلاقی، وی را از ظرف مکان و زمان خویش فراتر برده و در سراسر تاریخ جاودانه می‌سازد. این جاودانگی، اما، جامعه را از حرمت نهادن بر ایثار و فداکاری انسانهای بزرگی به فردی که فردی را فدای جمعیت جامعه ساختند، معاف نمی‌سازد.

در این میان حقوقدانانی که اخلاق و عدالت را در هم آمیخته‌اند از جایگاهی ویژه برخوردارند. تربیت سربازانی که در خدمت فردیت، حق و عدالت جامعه را به سوی استقرار نظمی عادلانه و اخلاقی سوق دهند مأموریت بس خطیری است که بخش مهمی از آن را اساتید حقوق عهده‌دار گشته‌اند.

دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی که بیش از ۱۰ سال حقوق بین‌الملل را با چاشنی اخلاق انسانی و شریعت اسلامی تعلیم داده، یکی از آن بزرگان است. دکتر ضیایی بیگدلی که مؤسس رشته حقوق و دانشکده حقوق و علوم سیاسی در دانشگاه علامه طباطبایی بوده است، هزان شفته حق و عدالت را از چشمه حقوق بین‌الملل سیراب ساخته و به موازات آموزشهای دانشگاهی، به اخلاق انانیت، تخلق ساخته است. وی بیش از ۱۵ سال مدیریت گروه حقوق بین‌الملل و حدود یک دهه سردبیری مجله پژوهش حقوق و سیاست دانشگاه علامه طباطبایی را عهده‌دار بوده است. دوران مدیریت و سردبیری وی درخشانترین دوره رشد و بالندگی حقوق بین‌الملل در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی بوده است.

ارج نهادن به زحمات و مجاهدتهای استاد دکتر ضیایی بیگدلی که عمر گرانگیز خویش را وقف خدمت به فرزندان این مرز و بوم ساخته، کمترین وظیفه اخلاقی و مذهبی همه ما بوده و هست. بر همین اساس خانه اندیشمندان علوم انسانی در آبان ماه ۱۳۹۱ تصمیم گرفت به پاس قدردانی از چهل سال ایثار و مجاهدت علمی این دانشمند محترم و حقوقدان برجسته کشور، مراسم نکوداشتی را در شانزدهم اسفند ماه ۱۳۹۱ برگزار نماید. از جمله برنامه‌های این نکوداشت، چاپ و انتشار و رونمایی از کتاب نفیس حاوی مجموعه مقالات اهدایی به استاد قلمداد گردید، و مسؤولیت این مهم بر عهده این بنده ناچیز خداوند نهاده شد. در همان زمان به اساتید و پژوهشگران حقوق بین‌الملل اطلاع رسانی شد که تا تاریخ پانزدهم دی ماه مقالات خویش را در زمینه‌های مختلف حقوق بین‌الملل ارسال نمایند. میزان استقبال بسیار چشمگیر بود و تعداد مقالات واصل شده از مرز پنجاه مقاله نیز فراتر رفت. این امر کار آماده سازی کتاب را بسیار مشکل

نمود، به ویژه اینکه برخی مقالات در اوایل اسفند ماه واصل شدند. حجم مطالب دریافتی که حدود هزار صفحه می‌شد و تمهید به رونمایی از کتاب در مراسم نکوداشت، باعث گردید که میزان دخل و تصرف در مقالات به حداقل ممکن برسد. بر همین اساس شیوه ارجاع در مقالات به همان صورتی که نویسندگان تهیه کرده بودند حفظ شد. با کمک دوستان و همکاران سعی گردید تا متن منقحی تهیه شود. با این حال کار عاری از خطا نیست. از اغلاط تایپی و اشکالات ویرایشی موجود که مسئولیت همه آنها با حقیر می‌باشد و کمبود زمان اجازه برطرف کردن آنها را نداد پوزش می‌طلبم.

ضمن سپاس فراوان از اساتید و پژوهشگران حقوق بین‌الملل که در این فرجه اندک به پاس قدردانی از استاد دکتر ضیایی بیگدلی با ارسال مقالات خویش این مجموعه را مزین ساختند، از دوستان عزیزم جناب آقای عبدالله عابدی و سرکار خانمها منالسادات میرزاده و مریم حاجی‌عرب که نمونه‌خوانی و کنترل نهایی کتاب را عهده‌دار شدند و در اسرع وقت آنرا به سرانجام رساندند صمیمانه تشکر می‌نمایم. همچنین از همکاران گرانقدرم در مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهردانش آقایان احمد قاسمی، محمد ناصح، سیدسعیدهاشمیان و سرکار خانم سیمیه کریمی در تایپ، صفحه‌بندی، طراحی جلد و سایر امور فنی چاپ و انتشار کتاب قدردانی می‌شود.

این کتاب بیش از هر چیز حاصل زحمات و حمایت همه جانبه خانه اندیشمندان علوم انسانی و به ویژه خانه حقوق بوده است. از آقایان دکتر ضرغامی، دکتر فرزاد، دکتر جلالی، مهدی مهدوی زاهد و سایر دوستان و همکارانم در خانه اندیشمندان علوم انسانی سپاسگزار می‌نمایم. مشارکت خانه اندیشمندان علوم انسانی در تأمین بخش قابل توجهی از هزینه‌های چاپ و انتشار کتاب قابل تقدیر ویژه است. در انتها از جناب آقای دکتر وحید اشتیاق مدیریت مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی شهر دانش به لحاظ چاپ و انتشار این کتاب قدردانی می‌شود.

امید است در کشور فضایی فراهم شود که از اساتید دانشگاهها که به حق اساتید فرهنگ و تمدن این ملت هستند، توسط همان دانشگاهی که عمر گرانبهای اساتید در آن صرف رشد و تعالی فرزندان این مرز و بوم شده، قدردانی مناسب و شایسته به عمل آید، که این به صواب نزدیک‌تر است و ثواب آن بیشتر.

سیدقاسم زمانی

دبیر علمی مراسم نکوداشت

استاد دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی